

Avdelning
Analysavdelningen
Handläggare
Per Gillström
08-563 085 16
per.gillstrom@uk-ambetet.se

Datum/ löpunummer 2014-04-22 / 4

Universitetskanslersämbetets statistiska analyser är en av formerna för att löpande redovisa utvecklingen inom utbildningen på grundnivå och avancerad nivå samt på forskarnivå. Analyserna innefattar även utvecklingen inom personalområdet och högskolans ekonomi.

Män och de med forskarutbildade föräldrar överrepresenterade i övergången till forskarutbildning

Ju högre utbildning föräldrarna har, desto mer troligt är det att barnen kommer att studera på forskarnivå. I genomsnitt är det ungefär 5 procent av de examinerade studenterna som påbörjar forskarutbildning efter sin grundexamen, men bland dem som har föräldrar som själva har en forskarutbildning är andelen betydligt större, 14 procent. Det är även vanligare att män påbörjar en forskarutbildning. Totalt sett fortsatte 6 procent av de examinerade männen till en utbildning på forskarnivå, medan 4 procent av kvinnorna gjorde detta.

Under läsåren 2004/05 till 2008/09 examinerades drygt 248 000 personer i grundutbildningen¹, varav drygt 11 500, eller 4,6 procent, hade fortsatt till utbildning på forskarnivå till och med läsåret 2012/13.² Men sannolikheten att ha påbörjat en forskarutbildning varierar utifrån kön respektive föräldrarnas utbildningsnivå³ (tabell 1 och 2).

Det är fler kvinnor än män som tar en grundexamen och till antalet är det också fler kvinnor som påbörjar en utbildning på forskarnivå. Men i relation till antalet examinerade är det en mindre andel av kvinnorna som påbörjar en utbildning på forskarnivå, 3,6 procent, jämfört med 6,5 procent bland män.

	Antal examinerade	Påbörjad utbildning på forskarnivå	
		Antal	Andel
Kvinnor	162 419	5 875	3,6 %
Män	85 977	5 579	6,5 %
Totalt	248 396	11 454	4,6 %

Tabell 1. Examinerade i högskolans grundutbildning (läsåren 2004/05 till 2008/09) som övergått till forskarutbildning (fram till och med läsåret 2012/13).

¹ Övergången till utbildning på forskarnivå har studerats för dem som är examinerade från grundutbildningen 2004/05–2008/09, dvs. huvudsakligen innan nuvarande examensordning (med grundnivå och avancerad nivå) infördes juli 2007.

² Observera att denna analys enbart gäller påbörjad forskarutbildning vid ett svenskt lärosäte (under en viss period) bland dem som examinerades i grundutbildning vid ett svenskt lärosäte (under en viss period). De som påbörjat forskarutbildning utan att ha tagit ut examen i grundutbildningen är exkluderade, likaså de som har utländsk grundutbildning eller har påbörjat en forskarutbildning utomlands. Analysen avser endast individens högsta examen (i de fall en person tagit ut mer än en examen under perioden).

³ Med föräldrarnas utbildningsnivå avses den högsta av föräldrarnas avklarade utbildning klassificerade enligt svensk utbildningsnomenklatur (SUN).

Datum
2014-04-22

Reg.nr
52-5-14

Resultatet beror delvis på att många kvinnor studerar på vård- eller lärarutbildningar. Dessa är antalsmässigt stora utbildningar, men det är relativt få av de examinerade som fortsätter vidare till studier på forskarnivå.

Beträffande de examinerades bakgrund, är andelen som går vidare till forskarutbildning lägst bland examinerade vars föräldrar har en förgymnasial eller gymnasial utbildning som högsta utbildning. Bland dem är det ungefär tre procent som påbörjar forskarutbildning. Bland examinerade vars föräldrar har en eftergymnasial utbildning, men inte forskarutbildning, är övergångsandelen något högre, drygt fem procent. Detta är den största gruppen bland de examinerade utifrån föräldrarnas utbildningsbakgrund. Av examinerade där det finns uppgift om föräldrarnas utbildning utgör den nära hälften eller 48 procent.⁴

Föräldrarnas högsta utbildning	Antal examinerade	Påbörjad utbildning på forskarnivå	
		Antal	Andel
Förgymnasial utbildning	24 216	651	2,7 %
Gymnasial utbildning	85 060	2 643	3,1 %
Eftergymnasial utbildning	106 012	5 793	5,5 %
Forskarutbildning	6 069	845	13,9 %
Uppgift saknas	27 039	1 522	5,6 %
Totalt	248 396	11 454	4,6 %

Tabell 2. Examinerade i högskolans grundutbildning (läsåren 2004/05 till 2008/09) som övergått till forskarutbildning (fram till och med läsåret 2012/13) utifrån föräldrarnas utbildningsnivå.

Endast tre procent av de examinerade har forskarutbildade föräldrar och är därmed den minsta gruppen utifrån föräldrarnas högsta utbildning. Jämförelsevis många i denna grupp går emellertid vidare till forskarutbildning, 14 procent.

När kön och föräldrars utbildning kombineras framgår det att andelen som påbörjar forskarutbildning i samtliga fall är lägre bland kvinnor än bland män med samma bakgrund (tabell 3). Skillnaden mellan kvinnor och män är ungefär 2–3 procentenheter för alla grupper. Lägst övergångandel har kvinnor vars föräldrar högst har en förgymnasial utbildning, 2 procent, medan andelen bland män med forskarutbildade föräldrar är 15 procent, dvs. en skillnad på 13 procentenheter.

⁴ För 11 procent av de examinerade under läsåren 2004/05 till 2008/09 saknas uppgifter om föräldrarnas utbildning. Större delen av dem i denna grupp är födda utomlands.

Datum
2014-04-22

Reg.nr
52-5-14

Föräldrarnas högsta utbildning	Andel påbörjad utbildning på forskarnivå	
	Kvinnor	Män
Förgymnasial utbildning	2,0 %	4,8 %
Gymnasial utbildning	2,4 %	4,8 %
Eftergymnasial utbildning	4,5 %	7,1 %
Forskarutbildning	12,7 %	15,4 %
Uppgift saknas	4,6 %	6,9 %
Totalt	3,6 %	6,5 %

Tabell 3. Examinerade i högskolans grundutbildning (läsåren 2004/05 till 2008/09) som övergått till forskarutbildning (fram till och med läsåret 2012/13) utifrån kön och föräldrarnas utbildningsnivå.

Förväntad övergång

De skillnader man ser mellan kvinnor och män respektive föräldrarnas utbildningsnivå beror till stor del på vad man kommit att studera i grund- och gymnasieskolan. Detta ger individen olika möjligheter att kunna välja utbildningar som oftare leder till forskarutbildning. Det är alltså en form av snedrekrytering som äger rum före själva övergången till forskarutbildning.

För att få en bild av snedrekryteringen i själva övergången till forskarutbildning har en standardisering gjorts för att ta hänsyn till skillnader i högskoleutbildning/examina. Genom metoden beräknas en *förväntad* övergångsandel, som kan beskrivas som en genomsnittsandel för samtliga examinerade oavsett kön och föräldrarnas bakgrund, om de hade haft exakt samma fördelning på olika examina⁵ som den studerade gruppen, t.ex. män med forskarutbildade föräldrar. Eftersom den *faktiska* övergångsandelen (utifrån den reella övergången) behålls för att beräkna den förväntade, kan eventuella skillnader mellan den faktiska och den förväntade övergångsandelen till stor del förklaras av att övergångsandelen bland dem med samma examen ser olika ut utifrån könstillhörighet och föräldrars bakgrund.

Är gruppens faktiska andel högre än den förväntade, är gruppen överrepresenterad och vice versa. På samma sätt tas hänsyn till ålderskillnader,⁶ men det kan finnas andra inverkanse faktorer som det inte finns möjlighet att ta hänsyn till i analysen.

Snedrekryteringen

I figur 1 redovisas den faktiska övergångsandelen vid sidan av den förväntade. De mörka något större punkterna, sammanbundna med heldragna linjer, beskriver den faktiska övergångsandelen (som redovisades i tabell 3) – den andel som till stor del låter sig påverkas av att kvinnor och män med olika bakgrund delvis avlägger olika examina.⁷ De ljusa något mindre punkterna, sammanbundna med streckade linjer, beskriver den förväntade övergången till forskarutbildning – den andel som tar hänsyn till att examina

⁵ Sammanlagt drygt 600 olika konstnärliga-, yrkes- och generella examina.

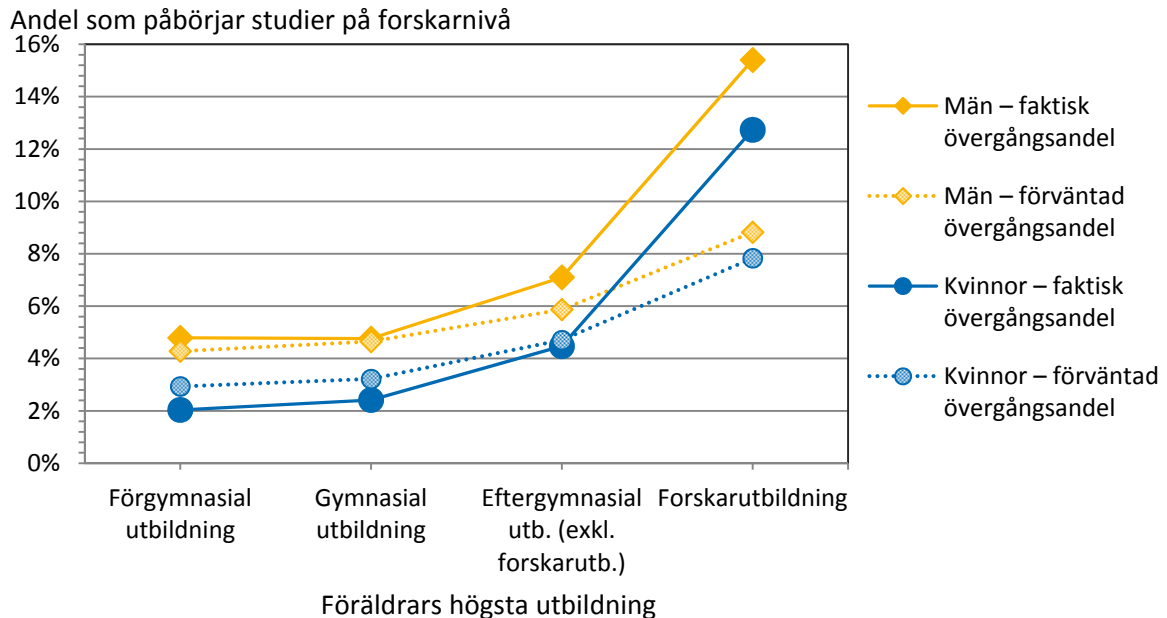
⁶ Fem åldersgrupper, –24 år, 25–29 år, 30–34 år, 35–39 år och 40– år.

⁷ Granskar man resultaten närmare, finner man att det framförallt är utbildning/examina som har en inverkan på övergång till utbildning på forskarnivå och inte så mycket ålder.

Datum
2014-04-22

Reg.nr
52-5-14

skiljer sig mellan kvinnor och män med olika bakgrund, men påverkas av att övergångsandelarna kan skilja sig mellan personer med samma examen.

Figur 1. Examinerade i högskolans grundutbildning (läsåren 2004/05 till 2008/09) som övergått till forskarutbildning (fram till och med läsåret 2012/13) utifrån kön och föräldrarnas utbildningsnivå. Faktisk och förväntad andel, där den förväntade andelen tar hänsyn till examina och ålder.

Av figuren framgår att den faktiska andelen är betydligt högre än den förväntade för både kvinnor och män med forskarutbildade föräldrar, vilket tyder på att de är klart överrepresenterade vid själva övergången till forskarutbildning. Det är framförallt män med forskarutbildade föräldrar som är överrepresenterade, den faktiska andelen ligger nära sju procentenheter över den förväntade andelen. Bland motsvarande kvinnor är skillnaden fem procentenheter.

Bland dem som inte har forskarutbildade föräldrar är skillnaden mindre mellan den faktiska och den förväntade övergångsandelarna, vilket tyder på att dessa i mindre grad är över/underrepresenterade vid själva övergången till forskarutbildning. Trots det är det speciellt kvinnor med föräldrar med jämförelsevis kortare utbildning som är underrepresenterade.

Bland kvinnor är det endast de med forskarutbildade föräldrar som är överrepresenterade, medan män är detta oavsett föräldrarnas utbildningsnivå, även om skillnaderna är små för vissa grupper.

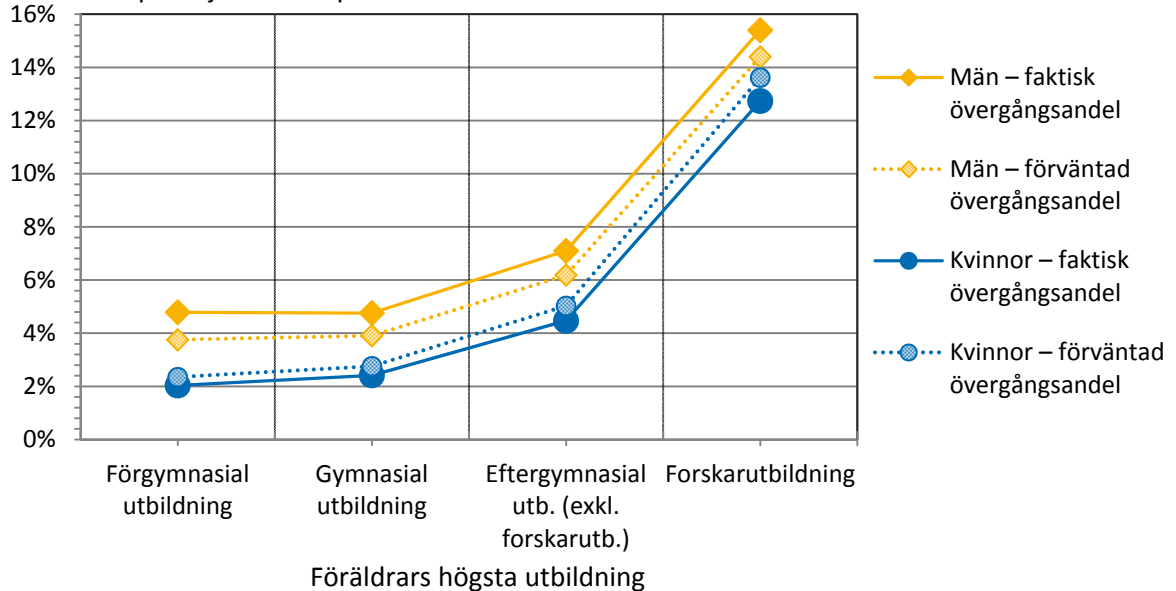
Att de förväntade övergångsandelarna skiljer sig mellan grupperna visar att skillnaderna rörande den reella övergången till del kan förklaras av de olika examina som tas inom de olika grupperna.

Att män är något överrepresenterade vid själva övergången framgår även klart då hänsyn tas till de examinerades bakgrund (figur 2). Till skillnad från figur 1 där jämförelsen skett mot samtliga examinerade oavsett bakgrund, men med samma examen, jämförs i figur 2 kvinnor respektive män med dem som har samma bakgrund och examina.

Datum
2014-04-22

Reg.nr
52-5-14

Andel som påbörjar studier på forskarnivå

Figur 2. Examinerade i högskolans grundutbildning (läsåren 2004/05 till 2008/09) som övergått till forskarutbildning (fram till och med läsåret 2012/13) utifrån kön och föräldrarnas utbildningsnivå. Faktisk och förväntad andel, där den förväntade andelen tar hänsyn till examina och ålder inom respektive grupp utifrån föräldrars utbildningsnivå.

I samtliga jämförelser finner man att män är överrepresenterade – även kvinnor med forskarutbildade föräldrar visar sig vara underrepresenterade då de jämförs med män med samma bakgrund.

Att kön och föräldrarnas utbildningsnivå har ett samband med övergång till utbildning på forskarnivå har konstaterats tidigare.⁸ Bland dem som examinerades 1995–97 (med minst fyraårig högskoleutbildning) framgick det tydligt att män gick vidare till forskarutbildning i större utsträckning än kvinnor, likaså barn till forskarutbildade föräldrar jämfört med barn vars föräldrar har andra typer av utbildningar.

Den här analysen av examinerade läsåren 2004/05–2008/09, ungefär tio år senare, visar att snedrekryteringen består.

⁸ Forskarutbildning och forskarkarriär – betydelsen av kön och socialt ursprung. Högskoleverket, rapport 2006:2 R.